

UDK 27-31-185.53

27-175

27-184

<https://doi.org/10.53745/bs.95.3.5>

Primljeno: 1. 7. 2025.

Prihvaćeno: 21. 8. 2025.

Pregledni rad

Eshatološka nada

Imago peregrinans – čovjek između sadašnje vjere i buduće slave

Eschatological Hope:

Imago Peregrinans – Man Between Present Faith and Future Glory

Iva Mršić Felbar

Sažetak

Rad istražuje eshatološku nadu kao hermeneutički ključ za razumijevanje čovjeka stvorenog *na sliku Božju* (*imago Dei*) i njegova dovršenja kao *imago gloriae*. Cilj je kontekstualiziranje eshatološke nade kao teološke kategorije koja na poseban način odražava dinamiku eshatološkog koncepta *već da, još ne*. Nada usmjerava čovjeka od sadašnjeg puta vjere prema njegovu ispunjenju u eshatonu. Pritom nadu određujemo kao transtemporalnu, pokretačku, kritičku i relacijsku, ali i kao onu koja svoje ishodište i temelj nalazi u pashalnom otajstvu Isusa Krista.

Glavne teze rada temelje se na relacijskoj eshatologiji koja na čovjeka gleda kao na biće odnosā, te ga, nadalje, određuje kao *imago peregrinans* jer se njegov hodočasnički habitus, nošen nadom, transformira prema *imago gloriae* – u odnosu prema Bogu. Pritom križ i uskrsnuće nadi daju realistično i transcendentno uporište, onemogućujući njezino svođenje na psihološki optimizam. Konačno, nada otvara prostor za djelovanje i na pogled prema eshatološkoj zbilji, prema Bogu koji je naša nada (Kol 1,27).

Ključne riječi: nada, eshatologija, *imago peregrinans*, Isus Krist, spasenje

Abstract

This paper investigates eschatological hope as a hermeneutical key for understanding the human person created in the image of God (*imago Dei*) and perfected as *imago gloriae*. The aim is to contextualise eschatological hope as a theological category that uniquely mirrors the dynamism of the »already–not–yet« paradigm. Hope directs the believer from the present pilgrimage of faith toward fulfilment in the eschaton. It is considered transtemporal, motivating, critical and relational, yet ultimately rooted in the Paschal Mystery of Jesus Christ. The main theses rest on relational eschatol-

ogy, which views the human being as a creature of relationships and, consequently, describes the person as *imago peregrinans*: a pilgrim habitus that, borne by hope, is transformed toward *imago gloriae*. The Cross and Resurrection provide hope with a realist and transcendent foundation, preventing its reduction to mere psychological optimism. Finally, hope opens a horizon both for concrete action and for contemplative vision of eschatological reality, toward God who is our hope (cf. Col 1:27).

Key words: hope, eschatology, *imago peregrinans*, Jesus Christ, salvation

Uvod

Godina 2025. proglašena je jubilarnom godinom te je posvećena kršćanskoj nadi. Upravo je taj kontekst potaknuo ovo istraživanje o eshatološkoj nadi kao ključnoj hermeneutičkoj kategoriji kršćanske teologije, osobito eshatologije. Rad ispituje na koji način nada preobražava čovjeka stvorena *ad imaginem Dei* i usmjeruje ga prema njegovu dovršenju u *imago gloriae*. U središtu je teza da se kršćanski život najbolje shvaća kao hodočašće u kojem je čovjek *imago peregrinans*: dinamičan put kroz napetost *već da, još ne* neprestano preoblikuje sliku u nama prema punini i dovršenju u esahtonu.

Cilj je dvostruk. Prvo, rad želi teološki kontekstualizirati eshatološku nadu – shvaćenu kao transtemporalnu, pokretačku, kritičku i relacijsku krepost – te pokazati kako ona u pashalnom otajstvu dobiva realistično i transcendentno uporište, čime se razlikuje od pukoga psihološkog optimizma. Drugo, nastoji se pratiti konkretna antropološka putanja od *imago naturae* preko stvarnosti križa do uskrsnuća kao *imago gloriae*: taj se luk razrađuje kroz tri tematske cjeline (smrt, čistište, nebo), pri čemu svaka etapa otkriva kako nada relativizira prolaznost, pročišćuje nedovršenu sliku Božju u čovjeku te otvara prostore djelatne ljubavi već sada, u ovostranosti, neprestano nam dozivajući u pamet eshatološku budućnost.

Tako strukturiran rad pokazuje da eshatološka nada nije pasivno iščekivanje budućega svijeta, nego kritička i djelatna snaga koja već sada preoblikuje osobni i društveni život prema eshatološkoj perspektivi.

1. Pojmovno određenje eshatološke nade

Bog je Bog nade (Rim 15,13), a nade nema bez središnje eshatološke kategorije i temelja kršćanske vjere – uskrsnuća. Papa Benedikt XVI. u enciklici *Spe salvi* ističe spašenost kroz nadu (*Spe salvi* 2007, 1; Rim 8,24), a eshatološku perspektivu nade otvara i bula pape Franje *Spes non confundit* (*Spes non confundit* 2024,

19-23). Eshatološka dimenzija nade nedvojbeno je usmjerena i povezana s njezinim soteriološkim kontekstom.¹

Eshatološka nada svakodnevno usmjeruje ljudsko djelovanje prema Bogu, a njezin konačni cilj nadilazi povijesne granice, odnosno smještamo ga u eshatološku budućnost. Upravo u svojoj pokretačkoj snazi koja potiče čovjeka da mijenja svoj svijet, izazivajući ga da traži bolje, kako od sebe tako i od svijeta, približava se eshatološkom obzoru nadanja, odnosno Bogu kao krajnjem cilju svojih nadanja. Takva napetost između sadašnjosti i eshatona u praksi se prepoznaje, primjerice, u zalaganju za pravednost jer vjernik anticipira 'novo nebo i novu zemlju' (Otk 21,1-4).

Već samo ime pokazuje da je njezin objekt bitno smješten u eshaton, onkraj granice povijesti. Eshatološka nada usmjerena je, naime, na vjeru u uskrsnuće tijela i život vječni u Bogu. Međutim, njezin pogled nije usmjeren tek onkraj granice smrti, već ona itekako ima poveznicu s ovostranošću i svakodnevnom životom kao i njegovim izazovima, repozicionirajući nas u smjeru s onim gdje se nalazi njezin krajnji cilj. Upravo je iz tog razloga eshatološka nada angažirana, pokretačka, kritička i produktivna (Tamarut 2005, 109-110).

Budući da se eshatološka nada utemeljuje u Bogu, u pashalnom otajstvu Isusa Krista, njegovoj muc, smrti i uskrsnuću, ona ne staje pred raznoraznim iskušenjima i granicama, nego nosi čovjeka onkraj njih. Ona, stoga, nije tek psihološki optimizam ili mehanizam utjehe pred životnim teškoćama. Ona je, naprotiv, poticaj čovjeku na izlazak iz stanja i situacija koje ga nisu dostojne ili gaze njegovo dostojanstvo. U tom je smislu ona pokretačka jer ne dopušta mirenje sa zbiljom koja nije u skladu s Božjim obećanjima ili vrednotama njegova kraljevstva (Tamarut 2005, 112). Povezujući eshatološku zbilju sa sadašnjom stvarnošću punom izazova, nada angažirano vodi čovjeka u smjeru obećane budućnosti – one u eshatonu. U tom pogledu ona ima snagu mijenjati sadašnjost, a opet podnijeti i neuspjeh kao dio toga puta. Osobito je pritom vidljiva njezina kritičnost i transtemporalnost: ona upućuje na »vrijeme« onkraj samog vremena – na vječnost. Pritom 'transtemporalnost' označava da nada nadilazi kronološko ovozemaljsko vrijeme, ali istodobno prožima povijesnu zbilju svojim ciljem. Time eshatološka nada, kao i sama eshatologija, relativizira i stavlja pod kritiku sve ovozemaljske ciljeve jer ih ravna naspram onih vječnih.

¹ Još se od Moltmanna ističe središnjost kategorije nade u eshatologiji kao i važnost eshatologije kao takve za kršćanstvo uopće. Eshatologija počiva na pashalnom misteriju kao svojem temelju, a soteriološko polazište je uvijek uskrsnuće, koje nam omogućuje nadu (Moltmann, 2008a, 21-38).

Eshatološka nada, dakle, nije pasivno iščekivanje novog neba i nove zemlje, nego »podrazumijeva živu suodgovornost i djelatan doprinos u izgradnji Kristova otajstvenoga Tijela« (Tamarut 2005, 112). Svojom je naravi nada usmjerena na djelovanje jer poduzima sve što je u njezinoj moći kako bi pridonijela uspostavi uvjetâ koji vode ostvarenju konačnog cilja, a on nadilazi ovaj život i smješta se u eshaton. Nada nadilazi puki željni nagon – ona vidi *bonum futurum arduum possibile* i na taj način realistički mobilizira čovjeka prema, doduše, teško dohvatljivom, ali ipak dostižnom cilju (O'Callaghan 2011, 5-6).

Nadanje protiv svakog nadanja najvidljivije je na križu (Moltmann 2008a, 24). Autentična se nada, dakle, rađa upravo ondje gdje se križ susreće s uskr-snućem: iz Kristove patnje izrasta pogled koji nadilazi sve ljudske granice (pa i one smrti) i otvara horizont vječnosti. Upravo ga tamo usmjerava eshatološka nada. Međutim, budući da je čovjek u ontološkom smislu ujedno i biće odnosâ, eshatološki diskurs nužno mora zahvatiti dimenzije i te relacijske zbilje. Ljudski je život satkan od odnosâ, a nada se realizira i događa kroz odnos s Bogom i ljudima. Pritom predmnijevamo hod nade koji nije pravocrtan, koji na svojem putu biva kušan, propitkivan, pa stoga nije baš neobično da nada i sumnja² nerijetko koegzistiraju. Konačno, eshatološka nas nada usmjerava na zbilju koju nitko nikada nije vidio pa bi bilo i nerazumno to prihvatiti zdravo za gotovo, odnosno kao dovršeno i realizirano – u tom nam slučaju nada ne bi bila ni potrebna. Unatoč tomu, nada je ipak hermeneutički ključ za razumijevanje svake eshatološke tvrdnje jer se sav kršćanski govor o budućnosti još uvijek nalazi u sferi obećanja i iščekivanja (O'Callaghan 2011, IX).

2. *Imago peregrinans* – od *imago Dei* do *imago glorie*

Razumijemo li nadu kao dinamičnu krepost usmjerenu na dovršenje logičan sljedeći korak je ispitati kako ona preobražava sâm antropološki pojam slike Božje (International Theological Commission 2004).

Krist je dovršena ikona Očeva, dok ljudska »slika« ostaje putokaz i trajni poziv na približavanje toj punini. Kontekstualizirajući povijesno-spasenjski *imago creationis* (*naturae*), *imago recreationis* (*gratie*) i *imago similitudinis* (*glorie*), Toma Akvinski (2005, I q. 93 a. 4)³ izdvaja tri načina prisutnosti slike Božje u

² Ovdje sumnju ne treba shvatiti kao pojam koji bi bio oprečan nadi. To bi, naime, u skladu s moralnom teologijom, odnosno moralnim učenjem Crkve, bio s jedne strane krajnosti očaj, a s druge pak preuzetnost.

³ Inače, pokušaji teološkog artikuliranja slike Božje prisutni su već u otačkom razdoblju, primjerice kod Ireneja Lyonskoga, Klementa Aleksandrijskoga, Tertulijana, Origena i

ljudima, razlikujući početnu, naravnu sliku koja omogućuje razumjeti i ljubiti Boga, obnovljenu sliku oblikovanu milošću pravednih te proslavljenju sliku punog zajedništva i spoznaje u slavi (Kerr 2002, 125). Upravo je taj treći način vrhunac ostvarenja slike Božje na koju smo svi stvoreni.

Eshatološka je nada obilježena dinamikom rasta i hoda koji vodi prema njezinu dovršenju u eshatonu. Iz tog je razloga katolička teologija često čovjekov život uspoređivala s hodočašćem (Drugi vatikanski koncil LG, 2008, 49; Katekizam Katoličke Crkve 1994, 1013; *Spe salvi* 2007, 26). Usporedno s dinamikom nade kojom se naš život približava eshatonu i čovjek, kao onaj koji je stvoren na sliku Božju i koji mu se nastoji približiti svojom sličnošću, kao *imago peregrinans* nastoji od *imago naturae* dospjeti do punine u eshatonu kao *imago gloriae*.

Stoga slika Božja nije statičan odraz božanske biti, nego put prema Bogu. Budući da je tek analogna, ona traži rast i preobrazbu koje iznutra pokreće upravo krepост nade. U potvrdu takve dinamičke vizije prikladno je prizvati klasičnu trostruku shemu Tome Akvinskoga, koja razlučuje rast slike kroz narav, milost i slavu. Pritom je razvidan dinamički koncept slike Božje o kojem Toma sustavno govori. Povežemo li pak to s eshatološkom nadom, navedena dinamička struktura ima još više smisla kao hod, odnosno kao napredak prema dovršenju i punini slike Božje koju je moguće ozbiljiti i iskusiti u eshatonu.

Slika Božja »svakako uključuje racionalnost, suverenost ili upravljanje, slobodu, a iznad svega, relacijalnost« (Thiselton 2015, 160). Krist je pritom savršena slika Boga, no ujedno predstavlja nadu i mogućnost da i mi budemo to isto. Naime, kako je pisao još Irenej Lyonski, Sin Božji postao je ono što smo mi (sin čovječji) da bismo mi mogli postati ono što je on (djeca Božja).⁴ Također, on je ostvarena slika Božja koja nam pokazuje da su naša nadanja već naišla na ostvarenje te da se u njegovoj osobi već dogodio prodor eshatona u povijest, odnosno prodor božanske vječnosti u ljudsku vremenitost.

Kao i ljudska iskustva nade, eshatološka je nada uvijek konkretna i određena – ona je usmjerena prema nečemu/nekomu, nešto očekuje i svoju životnu snagu crpi iz određene vizije budućnosti. Pritom se suprotstavlja onim shva-

Augustina, koji su, svaki na svoj način, nastojali razraditi njezinu strukturu, napose s obzirom na odnos slike i sličnosti te na obilježja slike Božje u vidu njezinih mogućnosti i sposobnosti. Toma Akvinski ranije pokušaje dalje razrađuje i usustavljuje.

⁴ Irenej Lyonski tu misao navodi u predgovoru pete knjige svojeg djela *Adversus haereses – Protiv herezā*, gdje piše: »Solum autem verum et firmum magistrum sequens, Verbum Dei, Iesum Christum Dominum nostrum: qui propter immensam suam dilectionem factus est quod sumus nos, uti nos perficeret esse quod et ipse« (Irenej Lyonski 1857, col. 1120b).

ćanjima budućnosti koje posljednje događaje vide samo kao završne epizode u vremenskom slijedu, jer takva shvaćanja pružaju samo ograničen, konačan horizont nade. Za razliku od toga, eshatološka je nada nesvodiva i na pojmove nade temeljene samo na čovjeku jer i takvi pogledi gledaju prema budućnosti koja je vremenska i zato po naravi ograničena. Eshatološka je pak nada usmjerena na ispunjenje Božjih nauma za svekoliko stvorenje. Stoga je povezana s našim *telosom* – s ciljem, svrhom i smislom našeg ljudskog postojanja – ali ne promatranog izdvojeno, nego unutar šireg Božjeg plana za sav stvoreni svijet. Ona je vezana uz sudbinu čitavog svemira, sudbinu u kojoj ljudi imaju važno i nezamjenjivo mjesto. Zato je eshatologija istodobno i teleologija – učenje o krajnjoj svrsi i cilju svega stvorenoga (Grenz 2000, 341-342).

3. Soteriološki aspekt nade

Soteriološki aspekt eshatološke nade proizlazi iz pashalnog otajstva – muke, smrti i uskrsnuća Isusa Krista. No, soteriološki bismo aspekt mogli promatrati i kroz antropološku perspektivu: kroz otajstvo smrti kao puta prema proslavljenj slici Božjoj, kroz čistilište kao preoblikovanje slike Božje u onu proslavljenju sliku, odnosno njezino dovršenje i ispunjenje nadanja kroz nebo kao bitno kristološke kategorije. Kako je vidljivo, taj je hod obilježen eshatonom, naime prijelazom iz ovoga života u onaj vječni. Nada, dakako, prestaje s krajem ljudskog života. Međutim, dok život, a s njim i nada traju, možemo promišljati o eshatološkoj zbilji na koji način ona povratno utječe na nadu te u kojoj je korelaciji eshatološka nada s navedenim sadržajima vjere koji se tiču vječnog života. Ispovijedati vjeru u uskrsnuće i vječni život znači da nužno ta vjera preoblikuje naš život sada i da se već sada usmjeravamo prema onomu što u nadi iščekujemo.

Važno je eshatološku nadu kontekstualizirati kao onu koja izravno utječe na oblikovanje života pod utjecajem onoga u što vjerujemo da ima doći. Ona posreduje napetost između eshatološkog *već da, još ne*. Polog nade je u pashalnom otajstvu Isusa Krista jednom zauvijek *već* ostvaren, ali se obećanja uz njega vezana *još* nisu do kraja ostvarila – na tom putu rasta Božjega kraljevstva i njegova očekivanja da dođe u punini, zajedno s paruzijom, eshatološka zbilja onkraj smrti predstavlja ono *još neostvareno* prema čemu nas eshatološka nada usmjerava i na što nas podsjeća.

Zato u eshatologiji ima smisla najprije govoriti o osobnoj nadi, zatim se usmjeriti na povijesnu nadu i naposljetku prijeći na kozmičku nadu, kako bi sve završilo u Božjoj slavi. Iz toga potom izrasta nada u otkupljenje tijela i

očekivanje da će cijeli svijet biti preobražen u Božje kraljevstvo (Moltmann 1995, 16), čemu nas eshatološka nada i soteriološki usmjerava.

3.1. Smrt kao put prema *imago gloriae*

Isusova smrt, premda označena krajnjom ranjivošću, postaje dokaz da ljubav pobjeđuje ništavilo. Upravo se tu otvara mogućnost novoga rađanja čovjeka po slici Krista. »Utjelovljenje Logosa dovršava se na križu. Postanak čovjekom usmjeren je na njegovu patnju. Isusovo poslanje dovršava se u njegovoj napuštenosti na križu. (...) Bog nije bio čovjek po mjerilu naših predodžbi o čovječnosti. On je bio čovjek kakvog mi ne želimo, Odbačeni, Prokleti i Raspeti« (Moltmann 2008b, 230). Njegova nam »rasčovječenost« pomaže upoznati pravu čovječnost, *imago Christi*. Smrt Isusova vrhunac je njegove kenoze i njegova »biti čovjekom«. On je bio pravi i potpuni čovjek (Denzinger i Hünermann 2002, 76), pa je stoga i smrt bila dijelom njegove egzistencije, ali i Božjeg plana i djela spasenja.

»Treba istaknuti da je kršćanska nada rođena u točki proturječja, gdje se patnja, zlo i smrt susreću s budućnošću Isusa Krista koji je uskrsnuo« (Tamarut 2003, 721). Prema Josephu Ratzingeru, budući da nada postoji jedino ondje gdje postoji i ljubav, čovjek se smije opravdano nadati jer je upravo u raspetome Kristu ljubav pobijedila smrt (Ratzinger/Benedikt XVI. 2024, 63).

Smrt je pravi test eshatološkoj nadi. Eshatologiji je smrt poput središnje točke u odnosu na koju se orijentira sve ono *prije* i *nakon*. Kao što je rečeno, eshatološka nada za čovjeka prestaje njegovom smrću. Međutim, kad ne bi bilo smrti – konkretnije, one Isusove – ne bi bilo ni same eshatologije kakvu poznamo danas, kao niti eshatološke nade.

Premda o vlastitoj smrtnosti uglavnom ne promišljamo sustavno, spoznaja da ćemo jednom umrijeti duboko usmjerava i određuje naš cjelokupan životni put. Kroz različite životne faze mijenja se i način na koji osjećamo neizbježnost kraja te način na koji koristimo slobodu, koja za života usmjerava život prema konačnom ishodu. Iako se klasična eshatologija uglavnom bavila onim što nas čeka »s onu stranu« smrti, paradoksalna je činjenica da je upravo iskustvo same smrti pokrenulo većinu razmišljanja o posljednjim stvarima (Mršić Felbar 2021, 135). Makar smrt na prvi pogled ništi svaku nadu, ona ju, paradoksalno, budi i održava.

Naš doprinos oblikovanju slike Božje doseže svoj vrhunac – i završetak – u trenutku umiranja, jer se, premda smo rođeni u obličju prvoga Adama, u nama istodobno očituje i lik drugoga Adama – sama Božja slika (Cullman 1963, 176).

3.2. Čistilište kao nada u imago glorie

Ako je smrt trenutak konačnog predanja, iduća etapa u logici pročišćenja i dovršenja slike otvara se u kršćanskoj tradiciji naukom o čistilištu. Čistilište osobito preoblikuje nedovršenu *imago Dei* u *imago glorie*. U tom je smislu čistilište na osobit način artikulacija eshatološke nade kao patnje dovršenja i trenutka suda (Tamarut 2005, 102). Sud također gledamo kao sadržaj nade jer je sudac Isus Krist u susretu s kojim ne spoznajemo samo svoje slabosti i propuste nego taj susret otkriva i valorizira sve dobro koje smo za života činili.

Čistilište je priprema za potpuno zajedništvo s Bogom, za oblikovanje potpune kristolikosti, *imago Dei* kao *imago Christi*. U tome ljubav pokazuje svoju pročišćujuću snagu koja ima obnoviteljsku moć.⁵ Riječ je o pravorijeku ljubavi koja čovjeku konačno otvara oči zlouporabe njegove slobode i darovanosti slike Božje koja je podvrgnuta sudu ljubavi da sažije sve ono lažno u čovjeku (Kušar 2024, 82-83).

Problematično bi bilo nadati se čistilištu prije nego raju. Doduše, čistilište se tradicionalno naziva njegovim predvorjem, ali ponekad osjećaj nedostatnosti i nemoći da se dosegne potpuno zajedništvo s Bogom čovjeka krivo usmjerava da u slučaju čistilišta o njemu misli kao o »utješnoj nagradi«. Pritom su eshatološka nada kao i njezini sadržaji izravan odraz slike koju imamo o Bogu: negdje je on viđen samo kao milosrdan i opraštajući Otac, drugdje kao strogi sudac koji mora izvršiti pravdu, a gdjekad se eshaton promatra farizejski, napose u smislu etičkog formalističkog ili legalističkog modela koji je posvema u ovisnosti o našim radnjama i (zlo)uporabi slobode. Ne poznajući Boga, ne razumijemo ispravno ni smisao vječnog sudjelovanja u njegovu životu.

3.3. Raj – ispunjenje nadanja

Raj predstavlja ispunjenje ljudskih nadanja te ima i komunitarnu dimenziju (Ratzinger/Benedikt XVI. 2024, 186), baš kao što ju ima i nada, jer nas otvara za drugoga i raste u ljubavi koja ni u kojem slučaju i ni u kojem smislu ne može biti individualistička. Nada se širi iz individualne u interpersonalnu dimenziju: mnogi ciljevi postaju mogući tek kroz odnos povjerenja i ljubavi prema drugima, čime se nada bitno veže uz vjeru i *caritas* (O'Callaghan 2011, 9-10).

⁵ »Doista, više je puta u Svetom pismu Božja slava prikazana kao vatra koja sažije (Izl 24,17; Pnz 9,3; Heb 12,29), a susret s Bogom kao sudar s veličanstvenim i strašnim bićem, predstavljenim kao oganj koji čisti od nedostojnosti (Ps 50,3; Iz 30,27; Jl 2,3)« (Lavatori 2011, 186).

Tu puninu koju nam Bog daruje moći ćemo kušati kao vječni život kad ćemo prebivati s njime u slavi i biti njemu slični (Drugi vatikanski koncil LG, 2008, 49), što i jest ispunjenje *imago Dei* u nama u vidu *imago gloriae*.

Raj kao ispunjenje naših težnji krajnji cilj (Katekizam Katoličke Crkve 1994, 1024) i postizanje savršenstva u dioništvu zajedništva Božjega života, predstavlja završetak procesa oblikovanja *imago Dei*, odnosno predstavlja njezin vrhunac kao *imago gloriae*. Dinamizam je to odnosa između Boga i čovjeka tako da vječni život možemo promatrati i pod antropološkim i teološkim vidom: s jedne strane kao posvemašnje ostvarenje čovjeka, a s druge kao milosno sebedarje samoga Boga i dar udioništva u njegovu božanskom životu.

Stvarnost raja je, kao uostalom i ona čistilišna, ponajprije određena kristološki (Ratzinger/Benedikt XVI. 2024, 185). Nadalje, eshatološka je nada bitno kristološka jer je njezin izvor i temelj upravo Isus Krist. Naposljetku, istinitost Božjega obećanja konačno se očituje tek na svršetku, pa tako kršćanin živi »*chiaroscuro* vjere i povjerenja« (O’Callaghan 2011, 12), oslanjajući se u nadi na Božju vjernost vlastitim obećanjima. Time se zatvara cjelina putovanja nade od stvaranja do dovršenja: čovjek kao *imago peregrinans* konačno postaje *imago gloriae*, čime se opravdava početna teza rada da eshatološka nada prati čovjeka da u svojoj sadašnjosti ravna svoj život prema eshatološkom cilju – Bogu samom koji je naš eshaton – te da na tom putu pospješuje njegovu preobrazbu, rast i dovođenje do upotpunjenja slike Božje koja svoj vrhunac ima u onostranosti kao *imago gloriae*.

Zaključak

Rad je nastojao istražiti eshatološku nadu kao teološki hermeneutički okvir za razumijevanje ljudske osobe stvorene na sliku Božju (*imago Dei*) i njezina dovršenja u *imago gloriae*. Pritom je eshatološka nada neizostavan element koji prati dinamiku rasta i razvoja slike Božje u čovjeku, odnosno konstitutivni element poticaja na putu dovršenja i realizacije slike Božje u nama kao *imago gloriae*. Put i hod (*imago peregrinans*) prema takvoj realizaciji slike Božje u nama nije statičan, već naprotiv dinamičan. Nada je stoga čovjekov suputnik do granice smrti kada se njegova slika Božja ima priliku dovršiti i dovesti do punine u eshatonu.

Kontekstualizirali smo eshatološku nadu kao transtemporalnu, pokretačku, kritičku i relacijsku teološku kategoriju. Pored toga, naznačili smo određene njezine antropološke implikacije: kako se *imago Dei*, promatrana u relacijskoj perspektivi, na hodočasničkom putu (*imago peregrinans*) preobražava prema *imago gloriae*. Usto smo naveli tri ključna eshatološka motiva – smrt, či-

stilište i nebo – kao faze u kojima se dovršava slika Božja te ispituje djelovanje nade u granicama prolaznosti, pročišćenja i dovršenja.

Hod prema vječnosti započinje već ovdje na zemlji. Dakako, taj hod ne može biti besciljan i beznadan: u tome se eshatološka nada pokazuje kao ona koja je svjesna razdaljine između obećane zbilje i sadašnjeg trenutka, ali bez obzira na to osnažuje čovjeka u njegovu hodu prema eshatonu. Ona potiče na aktivan stav prema životu, osnažujući nas da nosimo svoj križ dok smo ujedno svjesni nade u uskrsnuće. Na taj se način *imago Dei* može prospektivno promatrati kao *imago gloriae*, u skladu s poznatim eshatološkim načelom *već da, još ne*. Eshatološka je nada usmjerenje prema vječnom blaženstvu i otvaranje našem izvornom smislu, zbog čega je ovdje promatramo u njezinoj bitnoj povezanosti s čovjekovom stvorenosti na sliku Božju.

Isus Krist ostaje cilj i ispunjenje naše nade. Eshatološka pak nada, premda usmjerena onkraj ovoga vremena, u Onome koji jest naša Nada, nalazi se u ovom vremenu kao milosna mogućnost, kao konkretna pomoć. Ona nas, usred brojnih izazova, teškoća, slabosti i patnji, osposobljava da naš svakodnevni život postane hodočašće nade. Stoga je važno preispitati u kojoj je mjeri eshatološka nada stvarni motiv naše kršćanske egzistencije i na koji ju način oblikuje. Naposljetku, eshatološka nada i usred različitih povijesnih beznađa ostaje neizostavan temelj i središte kršćanske teologije i života.

Popis literature

1. Izvori

- Benedikt XVI. 2007. *Spe salvi*. U: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html (pristupljeno 24. XI. 2024.).
- Denzinger, Heinrich i Peter Hünermann, 2002. *Zbirka sažetaka, vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*. Zagreb: Karitativni fond UPT Đakovo.
- Drugi vatikanski koncil LG. 2008. *Lumen gentium*. Dogmatska konstitucija o Crkvi (21. XI. 1964.). U: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- International Theological Commission. 2004. *Communion and Stewardship: Human Persons Created in the Image of God* (23. VII. 2004.). U: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20040723_communion-stewardship_en.html (pristupljeno 30. X. 2024.).
- Franjo. 2024. *Spes non confundit*. U: https://www.vatican.va/content/francesco/en/bulls/documents/20240509_spes-non-confundit_bolla-giubileo2025.html (pristupljeno 1. VI. 2025.).
- Irenej Lyonski. 1857. *Adversus haereses*. U: *Patrologiae cursus completus: Series graeca*, ur. Jacques-Paul Migne, sv. 7. Pariz: Imprimerie Catholique.
- Katekizam Katoličke Crkve*. 1994. Zagreb: Glas Koncila.

2. Ostala literatura

- Cullmann, Oscar. 1963. *The Christology of the New Testament*. Philadelphia: SCM Press.
- Grenz, Stanley. 2000. Eschatological Theology: Contours of a Postmodern Theology of Hope. *Review and Expositor* 97: 339-354. doi.org/10.1177/003463730009700310
- Kerr, Fergus. 2002. *After Aquinas. Versions of Thomism*. Oxford: Blackwell.
- Kušar, Stjepan. 2024. *Skriveni Bog. Pokušaji na razmeđu filozofije i teologije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada i Hrvatsko katoličko sveučilište.
- Lavatori, Renzo. 2011. *Gospodin će doći u slavi. Eshatologija u svjetlu Drugog vatikanskog koncila*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Moltmann, Jürgen. 1995. *The Coming of God. Christian Eschatology*. London: SCM Press.
- Moltmann, Jürgen. 2008a. *Teologija nade. Istraživanja o temeljenju i posljedicama kršćanske eshatologije*. Rijeka: Ex libris.
- Moltmann, Jürgen. 2008b. *Raspeti Bog. Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*. Rijeka: Ex libris i Sarajevo: Synopsis.
- Mršić Felbar, Iva. 2021. Jesmo li slobodni umrijeti? Neki aspekti tematiziranja smrti i slobode u suvremenoj katoličkoj eshatologiji. *Filozofska istraživanja* 41/1: 161-177. doi.org/10.21464/fi41111
- O'Callaghan, Paul. 2011. *Christ Our Hope: An Introduction to Eschatology*. Washington, D.C.: The Catholic University of America Press.
- Ratzinger, Joseph / Benedikt XVI. 2024. *Eschatologie – Tod und ewiges Leben*. Regensburg: Pustet.
- Tamarut, Anton. 2003. Ikonološki temelji vjere. Vjera kao prijateljstvo s Bogom. *Bogoslovska smotra* 73/4: 765-778.
- Tamarut, Anton. 2005. *Stvoreni za ljubav. Kršćanski pogled na čovjeka*. Zagreb: Glas Koncila.
- Thiselton, Anthony. 2015. *Systematic Theology*. Grand Rapids: Eerdmans.